

Λάρκος Λάρκου

Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΗ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΕΠΟΧΗ

Λευκωσία, Ιανουάριος, 2009

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Εισαγωγικά
2. Το ιστορικό υπόβαθρο.
3. Πολιτική και παιδεία.
4. Η Unesco με διαπιστώσεις.
5. Η διαρκής μεταρρύθμιση.
6. Το θεσμικό πλαίσιο.
7. Το ψηφιακό χάσμα.
8. Το υπουργείο παιδείας.
9. Το συνδικαλιστικό κίνημα.
10. Ο κατάλογος διοριστέων.
11. Οι σχολικές εφορείες.
12. Πολιτιστική ιδιαιτερότητα.
13. Πολιτική για τον πολιτισμό.

Εισαγωγικά

Το βιβλίο μου **Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΗ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΕΠΟΧΗ** αποτελεί μια κατάθεση ορισμένων σκέψεων γύρω από την παιδεία στη σημερινή Κύπρο. Δεν επιχειρώ μια πλήρη καταγραφή της ενότητας αλλά καταθέτω σκέψεις και εισηγήσεις για ένα πλαίσιο κινήσεων που, κατά την κρίση μου, συμβάλλουν στην αντιμετώπιση των πιο σημαντικών προβλημάτων αυτής της συγκυρίας. Επίσης παραθέτω σκέψεις γύρω από την πολιτιστική μας ζωή, την αδελφή ψυχή της παιδείας. Το ζήτημα της παιδείας ολοένα και αποκτά πιο προσεκτικούς «αναγνώστες». Στην εποχή της ανοικτής κοινωνίας όλα μπαίνουν σε μια νέα βάση και η νέα βάση θέτει τα ζητήματα στο χαρακτήρα του επείγοντος.

Λάρκος Λάρκου

Το ιστορικό υπόβαθρο.

Η κυπριακή παιδεία απέκτησε ένα πιο συμπαγή χαρακτήρα στα χρόνια της Αγγλοκρατίας. Το σχολείο παρείχε εκτός από τις βασικές γνώσεις και το παιδευτικό περιεχόμενο του αγώνα κατά της αγγλικής αποικιοκρατίας και τη διατήρηση της πίστης στα ιδανικά της ελευθερίας. Σε κάθε περίπτωση αυτό το σχολείο διατήρησε πολύ ψηλά το σθένος της κυπριακής νεολαίας για να τεθεί τέλος στην αποικιοκρατία. Χιλιάδες νέοι πέρασαν από το σχολείο, έμαθαν, οργίστηκαν, δυνάμωσαν ως πολίτες με αποφασιστικότητα και πάθος. Ο ανταποικιακός αγώνας της ΕΟΚΑ (1955-59) άλλαξε το ρου της ιστορίας και δημιούργησε νέα πολιτικά δεδομένα. Η Ανεξαρτησία της Κύπρου μέσα από τις Συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου το 1959 έδωσε νέα ώθηση στην ανάπτυξη και τη μορφωτική δραστηριότητα των κυπρίων. Πρώτα οι διαφορετικές Κοινοτικές

Συνελεύσεις επέβλεπαν τα θέματα παιδείας στους ε/κ και τους τ/κ. Μετά τα γεγονότα του 1963/64 ιδρύθηκε Υπουργείο Παιδείας και με απόφαση του προέδρου Μακαρίου τέθηκε επικεφαλής του ο ευρυμαθής ελληνιστής Κ. Σπυριδάκης. Το νέο Υπουργείο διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στη διάδοση του πνευματικού αγαθού πρώτα στα αστικά κέντρα και μετά στην ύπαιθρο. Κάτω από τις δεδομένες πολιτικές συνθήκες το περιεχόμενο της παιδείας διακρινόταν από την τυποποιημένη παροχή γνώσεων, την εμμονή στις παραδοσιακές αξίες και στη δημιουργία μεγάλων έργων για τη σχολική υποδομή σε όλη την Κύπρο. Είναι απολύτως φυσιολογικό το ότι στα πρώτα χρόνια της Ανεξαρτησίας υπήρχαν σημαντικές αντιπαραθέσεις γύρω από τη φυσιογνωμία και τις κατευθύνσεις του Υπουργείου Παιδείας. Οι εξελίξεις στο κυπριακό επηρέασαν την εκπαιδευτική πολιτική της Κύπρου και έως σήμερα οι ιδεολογικές ζυμώσεις γύρω από τα περιεχόμενά της παραμένουν ζωντανές.

Πολιτική και παιδεία.

Το περιεχόμενο της παιδείας υπόκειται σε πολιτικές αποφάσεις, επηρεάζει και επηρεάζεται από το πολιτικό περιβάλλον, οι ιδεολογίες διαμορφώνουν τις κατευθύνσεις της. Ο χώρος της παιδείας δεν αποτελεί ένα ουδέτερο δρώμενο, ούτε κάποια δωρεά της ιστορικής μας κληρονομιάς αλλά προϊόν της πολιτικής ζύμωσης σε κάθε εποχή. Σε κάθε περίπτωση το βασικό θέμα σήμερα είναι πώς απαντά κανείς στο ερώτημα «για ποια παιδεία» ή «για ποια ελληνικότητα» στην Κύπρο. Ποιος είναι ο πρωτεύων προσανατολισμός, οι κατευθύνσεις, οι προτεραιότητες ενός σχολείου με τα χαρακτηριστικά που η Κύπρος έχει διαμορφώσει μέσα στη διαδρομή του χρόνου.

Οι παρεμβάσεις σε διάφορα επίπεδα βεβαιώνουν τον κανόνα ότι η ιδεολογική διαχείριση του παρελθόντος συνδέεται με τις ιδεολογικές αντιλήψεις και συμπεριφορές του σήμερα. Τα δύο παραδείγματα κυριαρχούν στην Κύπρο για δεκαετίες: η ιδεολογική αντίφαση της έννοιας

του «ελληνοχριστιανικού» πολιτισμού και η διχαστική πολιτική που εκφράστηκε με τη χρήση της λέξης «εθνικοφροσύνη». Στις δύο αυτές έννοιες έχουμε πρώτα παραποίηση του παρελθόντος και ύστερα την αξιοποίησή του για προφανείς ιδεολογικούς λόγους. Μαζί οι δύο έννοιες εμποδίζουν την απροκατάληπτη συζήτηση και συσκοτίζουν επί της ουσίας γιατί από τη φύση τους είναι μικροπολιτικά διχαστικές. Ωστόσο, η ιστορική τεκμηρίωση βεβαιώνει ότι το παρελθόν παρέχει πολλές αρχές, αξίες, αντιφάσεις, κατακτήσεις, πρόοδο, συντήρηση, ανατροπή, οπισθοδρόμηση. Όλα αυτά τα εννοιολογικά στοιχεία κτίζουν μια παράδοση, όλα μαζί τα στοιχεία από διαφορετικές επιρροές δημιουργούν την εθνική ταυτότητα. Σήμερα στην Κύπρο τα παραδοσιακά «εργαλεία» της παιδείας μας, εκτιμώ, ότι έχουν εξαντλήσει τη δυναμική τους. Σήμερα το σχολείο του «ενός βιβλίου», της τυποποιημένης εκπαίδευσης, της εσωστρεφούς ελληνικότητας δεν αρκεί. Ο κόσμος άλλαξε και το σχολείο πρέπει να κινείται. Χρειάζεται κάθε φορά να απαντάμε στο ερώτημα ποια εκπαιδευτική κατεύθυνση μπορεί να υπηρετήσει καλύτερα τις σημερινές ανάγκες της Κύπρου. Από τη μια είναι η κατεύθυνση παιδείας που δίνει πρώτη προτεραιότητα στα εξωτερικά στοιχεία της ελληνικότητας, αυτής που καταναλώνει την παράδοση αδυνατώντας να ερμηνεύσει τα νέα φαινόμενα. Από την άλλη είναι η εξωστρεφής παιδεία, αυτή που είναι ανοικτή στα σύγχρονα ρεύματα, αυτή που καλλιεργεί την κριτική γνώση, είναι παιδευτικά πρωταγωνιστική γιατί δίνει στην ελληνική παιδεία στην Κύπρο βάθος, αυτογνωσία, «μνήμη» και ανανέωση. Είναι εκείνη η κατεύθυνση που κατανοεί εις βάθος τις ευρωπαϊκές αξίες, τις καλλιεργεί, σέβεται τη διαφορετικότητα, γνωρίζει τι σημαίνει να είσαι παρών στο «Κοινό Ευρωπαϊκό Σπίτι» μέσα στους ενωμένους και διαφορετικούς «27». Ο αγώνας για απαλλαγή της Κύπρου από την τουρκική κατοχή δεν επιτυγχάνεται με λόγια αλλά με αποφάσεις και έργα που ενισχύουν την θέση της στην ΕΕ, που δυναμώνουν την κοινωνική συνοχή, με πολίτες με διάθεση συμμετοχής και κινητοποίησης, με θέληση για στράτευση για να υπηρετήσουν μεγάλους στόχους.

Η Unesco με διαπιστώσεις.

Η UNESCO σε έκθεσή της για την κυπριακή παιδεία σήμερα διαπίστωσε αγκυλώσεις, στασιμότητα, αναχρονισμό, έντονη προσκόλληση στον τύπο, γραφειοκρατικές νοοτροπίες, υπερβολικό συγκεντρωτισμό. Η UNESCO ζήτησε αλλαγές. Το βασικό ερώτημα είναι εάν κάποιος θέλουν να ακούσουν τις παρατηρήσεις αυτές, και εάν τις ακούσουν σε ποια κατεύθυνση θέλουν να τις κατευθύνουν. Για να υπάρξουν λύσεις χρειάζεται να παραδεχθούμε κενά και αδυναμίες, να ελέγχουμε και να συγκρίνουμε. Τότε μπορούμε να διατυπώσουμε αιτήματα, να οργανώσουμε συλλογικές πρωτοβουλίες, και να ετοιμάσουμε κινήσεις για αλλαγές. Τα προβλήματα είναι πολλά, χρειάζονται ιεραρχήσεις, αξιολογήσεις για να προωθηθούν λύσεις που να ικανοποιούν τις ανάγκες των καιρών.

Μερικά αιτήματα όμως μέτρα είναι ώριμα από καιρό όπως:

1 οι αλλαγές στο σύστημα διορισμών στη Μ.Ε.

2 οι αλλαγές στο σύστημα προαγωγών, ώστε οι ικανότεροι να προοδεύουν πιο γρήγορα,

Και 3, οι αλλαγές στο σύστημα των εξετάσεων για εισαγωγή στα Α.Ε.Ι.

Αυτά είναι τρία πλαίσια πολιτικών παρεμβάσεων για να προχωρήσουμε προς τα εμπρός, να μην πέσουμε στην παγίδα της αδράνειας από το φόβο πιθανών αντιδράσεων. Η UNESCO δε μας είπε να συγκαλύπτουμε την ακινησία με πομπώδεις ρήσεις του τύπου «η παιδεία μας είναι σε ψηλά επίπεδα». Οι αλλαγές στην εκπαιδευτική πράξη, εκτός άλλων, επιβάλλονται από την κοσμογονία των εξελίξεων όπως λ.χ. η επανάσταση των ηλεκτρονικών υπολογιστών. Η συνεργασία της Κυπριακής Κυβέρνησης με τα αρμόδια σώματα της UNESCO είναι επιβεβλημένη. Οι επιτροπές που δούλεψαν τις μελέτες για την κυπριακή παιδεία έχουν να δώσουν πολύ περισσότερα από μια Έκθεση. Είναι στη δική μας ευθύνη να αξιοποιήσουμε κάθε εισήγηση που μπορεί να βοηθήσει στην προσαρμογή της παιδείας μας στο σύγχρονο περιβάλλον. Όλα κινούνται με γρήγορους ρυθμούς. Με αίσθημα ευθύνης να

προχωρήσουμε σε ότι είναι αναγκαίο, να τολμήσουμε για ότι ωφελεί την Κύπρο.

Η διαρκής μεταρρύθμιση.

Η «Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση» είναι ένα διαρκές αίτημα της κοινωνίας μας ώστε σε κάθε ιστορική περίοδο το περιεχόμενο και οι στόχοι της εκπαιδευτικής διαδικασίας να ανταποκρίνονται στις συνθήκες και τις απαιτήσεις της. Έτσι και σήμερα: χρειάζεται η Κύπρος την «εκπαιδευτική μεταρρύθμιση» γιατί οι νέες γενιές χρειάζεται να αποκτήσουν όλα εκείνα τα εφόδια που θα τους επιτρέπουν να αναπτύσσουν τις δεξιότητες τους και να συναγωνισθούν με ίσους όρους τους άλλους ευρωπαίους νέους, με τους οποίους «συγκατοικούν» στο «Κοινό Ευρωπαϊκό Σπίτι» (ελεύθερη διακίνηση εργαζομένων, ηλεκτρονική εποχή, νέες μορφές απασχόλησης, ευρωπαϊκά προγράμματα κλπ).

Σήμερα, κατά την άποψή μου, η κυπριακή παιδεία χρειάζεται να αναπτύξει τα περιεχόμενά της πάνω σε πέντε πυλώνες:

Πρώτο, δραστήρια συμμετοχή των νέων στους θεσμούς της Ανεξάρτητης Κυπριακής Δημοκρατίας (ανεξάρτητο κράτος, σεβασμός στους κανόνες λειτουργίας του, συμμετοχή στον αγώνα για απαλλαγή της Κύπρου από την τουρκική κατοχή).

Δεύτερο, συνείδηση της ελληνικής εθνικής ταυτότητας (γλώσσα, αξίες, πολιτισμός, παραδόσεις, ιστορική εξέλιξη).

Τρίτο, επίγνωση της συμμετοχής στη μεγάλη ευρωπαϊκή οικογένεια (πολυεθνική κοινότητα με τα δικά της εξωτερικά και εσωτερικά γνωρίσματα, σημαία, θεσμική λειτουργία, πορεία των 50 ετών).

Τέταρτο, ανάπτυξη των αρχών της πολυπολιτισμικής παιδείας (συγκατοίκηση με άλλες εθνότητες, σεβασμός στη διαφορετικότητα,

παιδεία με βάση τις νέες αξίες που το πολυπολιτιστικό περιβάλλον διαμορφώνει).

Πέμπτο, κεντρικός πυρήνας της παιδείας μπορεί να είναι η σύζευξη της τεχνολογίας με την ανθρωπιστική (ουμανιστική) παιδεία. Η σύζευξη της ιστορικής γνώσης με την ανάγκη για αξιοποίηση των νέων τεχνολογικών κατακτήσεων της παγκόσμιας κοινότητας.

Το Υπουργείο Παιδείας έχει εξαγγείλει την πολιτική για την «Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση». Έχει παραχθεί ένα κείμενο από την «Επιτροπή των Σοφών», ενώ γίνεται αυτό το διάστημα επεξεργασία των Αναλυτικών Προγραμμάτων. Το κείμενο για την Μεταρρύθμιση περιέχει ενδιαφέροντα στοιχεία και καταγράφει ορισμένες πολύ καλές ιδέες. Για την εφαρμογή της χρειάζονται πολιτικές αποφάσεις, πολιτική βούληση για αλλαγές, επιμονή, πρόγραμμα, σχέδια, αποφασιστικότητα. Αυτό που χρειάζεται κυρίως η Κύπρος είναι η απάντηση στο ερώτημα για «ποια παιδεία», με ποιους προσανατολισμούς, ποια είναι η διεύθυνση μιας πολιτικής για την παιδεία. Στην απάντηση αυτού του ερωτήματος συμβάλλει το πιο κάτω απόσπασμα της πολιτικής σκέψης του τέως πρωθυπουργού της Ελλάδας Κ. Σημίτη: «Η γνώση, οι νέοι τρόποι οργάνωσης της οικονομικής δραστηριότητας, τα νέα πεδία δράσεων που δημιουργούνται με έρευνα, καινοτομία και αξιοποίηση της διεθνούς εμπειρίας είναι οι κρίσιμοι παράγοντες για μια σταθερά υψηλή ανάπτυξη σε βάθος χρόνου... η χώρα χρειάζεται να προσανατολιστεί σε μια παιδεία ανοιχτών συνόρων. Με νέες στοχεύσεις και νέο προσανατολισμό. Σε επαφή με τις ευρωπαϊκές συνθήκες και εξελίξεις οι οποίες είναι οι νέες συνθήκες εργασίας των νέων σήμερα. Η προσαρμογή στο νέο περιβάλλον δεν επιτυγχάνεται με τον πεισματικό εγκλεισμό στην παράδοση και στην ατέρμονη επανάληψη γνώσεων, που έχουν ξεπεραστεί. Χρειάζεται τόλμη και ταχύτητα στις αλλαγές...» (9 Μαρτίου 2006).

Το Θεσμικό πλαίσιο.

Το ζήτημα είναι η μεταρρύθμιση σε όλα τα επίπεδα της εκπαιδευτικής πράξης, λ.χ. από το σύστημα προσλήψεων έως τον τρόπο και το χρόνο των προαγωγών. Σήμερα ένας καθηγητής θέλει 18-20 χρόνια προϋπηρεσία για να γίνει βοηθός διευθυντής και 24-25 για να γίνει διευθυντής! Σήμερα το σχολείο είναι βαρετό, δυσκίνητο. Μια πολιτική ενέργεια που σε ένα ορισμένο βαθμό θα αλλάξει τα λιμνάζοντα ύδατα, είναι να δοκιμάσουμε την αναθεώρηση στο σύστημα προσλήψεων. Χρειαζόμαστε στο σύνολο της Δημόσιας Υπηρεσίας ριζικές μεταρρυθμίσεις. Ειδικά, όμως, στην εκπαιδευτική υπηρεσία, οι απαιτήσεις είναι ακόμα πιο ισχυρές. Είναι η παιδεία μας, ένας πρωταρχικός παράγοντας για να δώσουμε τη μάχη του μέλλοντος, να ανταγωνιστούμε μέσα σε ένα ανοικτό περιβάλλον, να βελτιώσουμε την ικανότητά μας, να παλεύουμε σε συνθήκες πρωτόγνωρης συγκατοίκησης λαών, οικονομίας, πολιτισμών. Η παιδεία του τύπου «ο πιο παλιός διορίζεται και ο πιο παλιός προάγεται» είναι μια εξαιρετική συνταγή για να μένουν όλα στα χέρια της ακινησίας. Αλλά δεν μπορούμε να είμαστε - με αυτές τις προσεγγίσεις - ούτε αποτελεσματικοί, ούτε σύγχρονοι. Είναι απόλυτο δικαίωμα της πολιτείας να κάνει η ίδια τις βασικές επιλογές της, εκείνη να πάρει τις πρωτοβουλίες για όσα συμφέρουν στην κοινωνία, στους πολλούς, στη νεολαία. Και ασφαλώς, αυτές οι βασικές επιλογές δεν αφορούν τις συνδικαλιστικές ενώσεις των ήδη διορισμένων καθηγητών, ούτε συνδέονται, με μικρές ομάδες ειδικών συμφερόντων. Για να γίνουν αυτές οι αλλαγές απαιτείται να υπάρχουν πολιτικές δυνάμεις με νέες απόψεις για το κράτος, τη δημόσια διοίκηση, τη σχέση κράτους και ιδιωτικού τομέα, την παιδεία. Μέσα σε ένα τέτοιο προσανατολισμό, τα πράγματα παίρνουν μια φυσιολογική διάσταση. Είναι ώριμα αιτήματα, και αυτονόητες αναγκαιότητες για μια κοινωνία που επιδιώκει την ενσωμάτωσή της σε μια διαρκώς και πιο πολύχρωμη, «κοινοτική» Ευρωπαϊκή Ένωση.

Το ψηφιακό χάσμα.

Ρεπορτάζ της εφημερίδας «Ο Φιλελεύθερος» (21/8/08) αναφέρει ότι σε διεθνή αξιολόγηση για 62 χώρες γύρω από το έργο που συντελείται για ψηφιακή αναβάθμιση και εκπαίδευση στις νέες τεχνολογίες, η Κύπρος πήρε τη θέση του ουραγού με βαθμό «μηδέν»- μαζί με την Πολωνία, την Κένυα και το Μπαγκλαντές. Η ομάδα των πρωτοπόρων ήταν ο Καναδάς, η Αγγλία, και οι Ινδίες. Είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι μια άλλη ομάδα χωρών καταβάλλει μεγάλη και προσπάθεια για να περάσει μπροστά: η Βραζιλία, η Κροατία, η Ελλάδα, η Ρουάντα, και ο Μαυρίκιος χαρακτηρίζονται ως χώρες που «ταξινομούν τη βασική ψηφιακή εκπαίδευση ως κορυφαία προτεραιότητά τους». Αυτά τα στοιχεία είναι αρκετά για να φωτίσουν την ουσία ενός προβλήματος και να πείσουν κάθε ένα από τους «σχεδιαστές πολιτικής» στο Υπουργείο Παιδείας ότι αυτό το ρεκόρ είναι καμπανάκι για το πως η κυπριακή παιδεία και κοινωνία απαντούν στα μείζονα της ψηφιακής εποχής. Συχνά παρεμποδίζουμε τη συζήτηση πάνω σε διεθνή στοιχεία με παραπομπή στο πόσους ηλεκτρονικούς υπολογιστές έχουμε στα σχολεία μας. Το ζήτημα δεν τίθεται έτσι. Η διεθνής ταξινόμηση αφορά πέρα από την προσπάθεια εκπαίδευσης, κυρίως την προώθηση νέων τεχνολογιών στη δημόσιο τομέα και στις υποδομές κάθε κράτους, καθώς και στις δυνατότητες των σχεδιαστών πολιτικής σε κάθε χώρα.

Η κοινωνία της πληροφορίας απαιτεί το σχεδιασμό σε επιτελικό επίπεδο πολιτικών δράσεων στα βασικά επίπεδα (δημόσια υπηρεσία, σχολείο, εμπόριο, υγεία, επικοινωνία κλπ) έτσι που η Κύπρος να βαδίζει με νέους στόχους στην νέα εποχή. Μπορεί να διαπιστώσει κανείς πως στις διεθνείς «αναμετρήσεις» στο χώρο της εκπαίδευσης η Κύπρος σιγά-σιγά χάνει έδαφος. Η εντυπωσιακή σε επιδόσεις παλαιότερη παρουσία της Κύπρου σε διεθνείς διαγωνισμούς, σήμερα αντιμετωπίζει σοβαρές δυσκολίες. Είναι πολύ ανησυχητικό ότι στις μετρήσεις που γίνονται και μέσα στην ΕΕ η Κύπρος αποτελεί σταθερό μέλος της παρέας των ουραγών σε σημαντικούς και κρίσιμους τομείς της μορφωτικής διαδικασίας. Χώρες που έως χθες αποτελούσαν την ομάδα των υπό

ανάπτυξη χωρών στη Νότια ή την Ανατολική Ευρώπη, σήμερα αφήνουν την Κύπρο να είναι εκείνη στις πίσω θέσεις του τρένου.

Η Κύπρος αδυνατεί να κάνει έγκαιρα τις σωστές διαπιστώσεις. Το Υπουργείο Παιδείας (μαζί με άλλα συναρμόδια Υπουργεία) χρειάζεται να παρουσιάσει ένα συνολικό σχέδιο στόχων και μέσων που θα απαντά στις σημερινές παγκόσμιες και τοπικές προκλήσεις, προσαρμοσμένες στη νέα κατάσταση πραγμάτων. Η αδιαφορία για τη σημασία του ψηφιακού χάσματος, η υποβάθμιση της σημασίας των νέων τεχνολογιών και της κοινωνίας της γνώσης έχει αρνητικές συνέπειες για όλη την Κύπρο. Χρειάζεται η Κύπρος να δώσει μια νέα δυναμική στη συνολική παρουσία της. Μπορούμε να ενδυναμώσουμε την ανταγωνιστικότητά μας με νέες πολιτικές στους τομείς της κοινωνίας της γνώσης, ιδιαίτερα στην έρευνα και την κατάρτιση στους «συναρμόδιους» τομείς. Χρειάζεται βούληση για συστηματική δουλειά, αξιοποίηση της γνώσης που άλλες χώρες όπως η Φινλανδία και η Ιρλανδία έχουν συσσωρεύσει.

Το Υπουργείο παιδείας.

Η συζήτηση είναι πολύ παλιά. Οι δομές του Υπουργείου Παιδείας χρειάζεται να αλλάξουν, να γίνει νέος σχεδιασμός που να ανταποκρίνεται στις σημερινές απαιτήσεις. Η συγκεντρωτική ιεραρχία, η σύγχυση στις αρμοδιότητες και η απουσία κεντρικού οργάνου που να έχει την ευθύνη για την παραγωγή, τον έλεγχο και τις διορθωτικές κινήσεις στο χώρο της πραγματικής παιδείας εξακολουθεί να είναι ένα πακέτο από προβλήματα που χρήζουν πραγματικής αντιμετώπισης. Είναι σαφές ότι οι δομές του Υπουργείου αφορούν μια εποχή που δεν υπάρχει πια. Άρα είναι σημαντικό να επανασχεδιαστεί το κεντρικό σύστημα πάνω σε νέα πρότυπα και σύγχρονο σχεδιασμό. Είναι ένα επείγον ζήτημα εκείνο της αξιοποίησης του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου ως μιας δεξαμενής σκέψης για την κυπριακή παιδεία, της εφαρμογής πρωτοποριακών μεθόδων μάθησης, της επιστημονικής έρευνας, της δυνατότητάς του για πραγματική αξιοποίηση άλλων εμπειριών από πιο προηγμένα κράτη. Αυτή η αλλαγή απαιτεί να επενδυθούν περισσότερα χρήματα στους τομείς αυτούς ώστε εξειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό να αναλάβει την

ευθύνη της πλοήγησης για το αυριανό σχολείο. Το Πανεπιστήμιο Κύπρου μπορεί να αναλάβει την επιστημονική διαχείριση του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου δίνοντας σε αυτό την συσσωρευμένη επιστημονική του γνώση. Άλλα σώματα που συνδέονται με την εκπαιδευτική διαδικασία όπως το Συμβούλιο Παιδείας ή η Επιτροπή Παιδείας της Βουλής των Αντιπροσώπων αποτελούν χρήσιμα βήματα για πολιτική συζήτηση και ανταλλαγή απόψεων ανάμεσα στα πολιτικά κόμματα και την κυβέρνηση.

Είναι κεφαλαιώδους σημασίας το ζήτημα της πλήρους συνεργασίας ανάμεσα στο Πανεπιστήμιο Κύπρου και το Υπουργείο Παιδείας. Η για δεκαετίες απουσία τριτοβάθμιου εκπαιδευτικού ιδρύματος στην Κύπρο, στέρησε την πατρίδα μας από μια ατμομηχανή παραγωγής και τεκμηρίωσης εκπαιδευτικού υλικού. Τώρα που όλα είναι διαφορετικά μπορεί η συνέργια αυτή να επιλύσει προβλήματα που ταλανίζουν το σχολικό χώρο για δεκαετίες. Επίσης είναι θετικό το ότι τα ιδιωτικά πανεπιστήμια σταδιακά αποκτούν μια καλύτερη δυνατότητα για να δουλέψουν στον ανοικτό ανταγωνισμό τόσο με κύπριους όσο και με μη κύπριους φοιτητές. Η εμπειρία που συσσωρεύουν είναι χρήσιμη και για το Υπουργείο Παιδείας.

Το συνδικαλιστικό κίνημα.

Το συνδικαλιστικό κίνημα στο χώρο της παιδείας αποτελεί κρίσιμη παράμετρο στις προσπάθειες για τη μεταρρύθμιση του σημερινού σχολείου. Είναι βέβαιον ότι ο συνδικαλισμός με πιο υψηλές προδιαγραφές είναι μια πολύ καλή απάντηση στο σημερινό σκηνικό. Η ΟΕΛΜΕΚ, η ΠΟΕΔ, και η ΟΛΤΕΚ έχουν κάθε κίνητρο για να θέσουν στα μέλη τους ως κεντρική συνδικαλιστική στόχευση τη διαρκή πίεση για το καλύτερο σχολείο. Είναι σημαντικό να γίνει μια νέα αξιολόγηση που να θέτει στην πρώτη σειρά των προτεραιοτήτων τους τη διαρκή κοινωνική συμμαχία γύρω από το στόχο της μεταρρύθμισης. Οι εκπαιδευτικές οργανώσεις έχουν κάθε λόγο να ενώσουν τις δυνάμεις τους, να βρουν κοινή συνδικαλιστική γλώσσα και έτσι να ισχυροποιήσουν τη συνδικαλιστική τους παρέμβαση. Τα βασικά αιτήματα είναι κοινά και έχουν όνομα: υποδομές, επιμόρφωση εκπαιδευτικών, εκπαίδευση του διευθυντικού

προσωπικού, νέα αναλυτικά προγράμματα, εργαστηριοποίηση ορισμένων μαθημάτων. Αυτές οι επιδιώξεις συνδέονται με τον εκ του καταστατικού των συνδικαλιστικών ενώσεων σκοπό της βελτίωσης της παρεχόμενης παιδείας. Συχνά στη συνδικαλιστική πρακτική κυριαρχούν τα επιμέρους, οι κλαδικές διεκδικήσεις κρύβουν το δάσος και συχνά επικρατεί μια συνεχής καχυποψία ανάμεσα στα συνδικάτα των εκπαιδευτικών στις διάφορες βαθμίδες. Αυτό δεν βοηθά. Δεν παράγει πρόοδο. Χρειάζεται μια νέα ώθηση στα πράγματα γιατί αυτό είναι προς το πραγματικό συμφέρον όλων. Η πολυδιάσπαση δεν ήταν ποτέ ο καλύτερος σύμμαχος της συνδικαλιστικής δραστηριότητας.

Ο κατάλογος διοριστέων.

Όσοι Υπουργοί Παιδείας δοκίμασαν να αλλάξουν το παραδοσιακό σύστημα διορισμού με κάποιο νέο σύστημα προσλήψεων των καθηγητών στο χώρο της Μέσης Εκπαίδευσης απέτυχαν, πριν καν δοκιμάσουν. Σε παρασκηνιακές διαβουλεύσεις με πολιτικούς αρχηγούς, έπαιρναν τη στερεότυπη απάντηση: «κατανοούμε την ανησυχία σας, αλλά δεν μπορούμε να ψηφίσουμε στη Βουλή αυτό που ζητάτε, διαφωνούν οι ψηφοφόροι μας, επηρεάζονται κάποια μέλη μας...». Έτσι, από υπουργό σε υπουργό φθάσαμε σήμερα να είμαστε η μοναδική χώρα στην Ευρώπη που έχει τον κατάλογο παλαιότητας ως το μοναδικό σύστημα διορισμών στη Μέση Εκπαίδευση. Το ζήτημα δεν είναι ο απλώς μια συζήτηση για τον κατάλογο διοριστέων, η συζήτηση είναι πολύ πιο ευρεία. Το παλαιό σύστημα, αυτό που ισχύει έως σήμερα, προστατεύει από κομματικές ή άλλες παρεμβάσεις. Αυτή είναι μια πολύ σωστή παρατήρηση, άρα χρειάζεται μια νέα ρύθμιση που θα εγγυάται την αξιοκρατία και το αδιάβλητο ενός νέου συστήματος. Η πρόταση που έχει κατατεθεί και προβλέπει τη λειτουργία νέου συστήματος προσλήψεων πάνω σε δυο πίνακες είναι μια θετική πρόταση. Δηλαδή να διατηρηθεί μερικώς ο παλιός κατάλογος που προβλέπει κριτήρια διορισμού με βάση την παλαιότητα αλλά και να δημιουργηθεί νέος κατάλογος μετά από γραπτό διαγωνισμό. Οι διορισμοί να γίνονται και από τους δύο καταλόγους με

ποσόστωση μέχρι ένα καθορισμένο χρονικό διάστημα. Ο γραπτός διαγωνισμός μπορεί να γίνεται από το Πανεπιστήμιο Κύπρου έτσι που να είναι μια διαδικασία με εγγυημένη αντικειμενικότητα. Αυτή η πρόταση δίνει λύσεις ευρύτερης αποδοχής, μπορεί να έχει καλύτερη τύχη από προηγούμενες προσπάθειες. Αυτή η προσέγγιση που δίνει πρώτη προτεραιότητα στην ικανότητα χρειάζεται να επεκταθεί σε όλα τα επίπεδα της εκπαιδευτικής διαδικασίας ώστε η επάρκεια, και όχι ο χρόνος υπηρεσίας, να δίνουν τη δυνατότητα στην προαγωγή, στην εξέλιξη, στην ατομική και συλλογική πρόοδο.

Σχολικές εφορείες.

Σήμερα οι Σχολικές Εφορείες αποτελούν εκτεταμένο πεδίο διορισμού προσώπων με βάση την υποβολή καταλόγου από κομματικές λίστες. Αυτός ο τρόπος δεν βοηθά σε τίποτα ένα σοβαρό θεσμό να βρει το βηματισμό του. Τα κόμματα δεν πρέπει να έχουν την ευθύνη για τις δραστηριότητες του σχολικού περιβάλλοντος. Κυρίαρχος φορέας με εκλογική νομιμοποίηση είναι η δημοτική αρχή. Οι εκλεγμένοι τοπικοί άρχοντες γνωρίζουν καλύτερα τα σχολικά προβλήματα, άρα οι αρχές της Τοπικής Αυτοδιοίκησης μπορούν να δώσουν την απάντηση στο ερώτημα αυτό. Η μεταφορά αυτής της αρμοδιότητας από το Υπουργείο Παιδείας ή τα κόμματα στην εκλεγμένη Τοπική Αυτοδιοίκηση αποτελεί την καλύτερη λύση. Οι αρχές Τ.Α. σε συνεννόηση με μαζικούς φορείς ενός δήμου ή μιας κοινότητας, μπορεί να κάνουν επιλογές για τις Σχολικές Εφορείες με κριτήρια τη γνώση, την ικανότητα και την επάρκεια των προσώπων που θα τις στελεχώσουν. Δεν θα αποκλειστούν οι κομματικοί παράγοντες, αλλά το κομματικό κριτήριο δεν θα είναι το μόνο κριτήριο για τις επιλογές. Οι οργανισμοί Τ.Α. για να αντεπεξέλθουν σε μια τέτοια ευθύνη χρειάζεται να στελεχώσουν ένα δικό τους Γραφείο Παιδείας που να αναλαμβάνει την εποπτεία των Σχολικών Εφορειών. Οι οργανισμοί Τ.Α.

μπορούν να αξιοποιήσουν σημαντικούς ανθρώπους του πνεύματος ικανούς να κινητοποιήσουν την τοπική κοινωνία σε μια νέα κατεύθυνση.

Πολιτιστική ιδιαιτερότητα.

Η 33η Γενική Συνέλευση της UNESCO ψήφισε στις 20 Οκτωβρίου 2005 τη «Διακήρυξη Μείζονος Ιστορικής Σημασίας» που αναφέρεται στο δικαίωμα των λαών στην πολιτιστική τους ταυτότητα και ιδιαιτερότητα. Το ντοκουμέντο αυτό δίνει απαντήσεις στα πολιτιστικά απαιτούμενα στην εποχή της παγκοσμιοποίησης. Τα σύνορα υποχωρούν, η τυποποίηση ενισχύεται, η επικοινωνία καταργεί αποστάσεις και οι λαοί μπαίνουν σε μια εποχή με πολύ διαφορετικά χαρακτηριστικά. Ποια είναι η απάντηση της UNESCO στην πολιτιστική δημιουργία στην εποχή της παγκοσμιοποίησης;

Η διακήρυξη είναι πράγματι μείζονος σημασίας: στηρίζει την πολιτιστική διαφορά, την πολυχρωμία, την προστασία στη διαφορετική κουλτούρα. Η διακήρυξη ψηφίστηκε από 148 χώρες. Οι ΗΠΑ και ο Ισραήλ ήταν οι μόνες δύο χώρες που καταψήφισαν το κείμενο αυτό, ενώ η τότε Υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ Κ. Ράις άσκησε πιέσεις για να μην περάσει η διακήρυξη γιατί είχε το χαρακτήρα μιας υποχρεωτικής συνθήκης για τα μέλη της UNESCO.

Η σύγκρουση αυτή είναι βαθιά πολιτική. Από τη μια είναι η ευρωπαϊκή κουλτούρα που βασίζεται στην ανοχή της διαφορετικότητας. Από την άλλη είναι η αντίληψη που υιοθετούν οι ΗΠΑ και στηρίζεται στην ομοιομορφία που συνεπάγεται η θεοποίηση της αγοράς σε παγκόσμιο επίπεδο. Συνεπώς οι ΗΠΑ πολέμησαν τη διακήρυξη γιατί στηρίζουν την πολιτιστική τους ηγεμονία πάνω στην παγκοσμιοποιημένη μαζική κατανάλωση, δηλαδή στην τυποποιημένη «λατρεία» μιας εμπορευματοποιημένης παγκόσμιας αγοράς.

Είναι ελπιδοφόρο το ότι οι μεγάλες χώρες της ΕΕ και μεγάλες πολιτιστικά χώρες της ΕΕ όπως η Ελλάδα ήταν πρωταγωνιστές στον αγώνα για να ψηφιστεί το ντοκουμέντο. Ο Μίκης Θεοδωράκης τιμήθηκε από το Διεθνές Συμβούλιο Μουσικής και την UNESCO με το βραβείο Μουσικής στις 4 Νοεμβρίου 2005. Ο μουσικός κόσμος του Μ. Θεοδωράκη λειτουργεί ως ένας για δεκαετίες «προπομπός» της Μείζονος Διακήρυξης της 20ης Οκτωβρίου 2005.

Ασφαλώς η διακήρυξη συνιστά μια νίκη της ευρωπαϊκής παιδείας αλλά από μόνη της δεν είναι αρκετή για να αλλάξει δεδομένα επί του πραγματικού εδάφους: η ευρωπαϊκή πολιτιστική παραγωγή χρειάζεται μια νέα δυναμική, μια νέα ώθηση που να αντιμετωπίζει την παραγωγή του πολιτιστικού προϊόντος στην εποχή των ανοικτών οριζόντων. Οι ευρωπαίοι διαπιστώνουν ότι το 85% της αγοράς εισιτηρίων στις κινηματογραφικές αίθουσες παγκοσμίως ανήκει στις αμερικάνικες ταινίες τύπου Χόλλιγουντ. Η διαπίστωση είναι γνωστή: αμερικάνικες ταινίες, τηλεοπτικές συσκευές από την Ταϊβάν και τηλεθεατές από την Ευρώπη. Αυτή η διαπίστωση είναι και μια πρόκληση για δράση. Θεωρώ ότι χώρες όπως η Γαλλία, η Ισπανία ή η Ελλάδα θα μπορούσαν να αναλάβουν περισσότερες πρωτοβουλίες και έτσι η ΕΕ να δημιουργήσει πάνω σε καινούριες πολιτιστικές προτάσεις. Είναι γνωστό πως στα θέματα της παιδείας και του πολιτισμού τα κράτη μέλη της ΕΕ διατηρούν την αυτονομία τους. Δεν έχουν κοινές πολιτικές και αυτό μερικώς είναι το ευρωπαϊκό μας πλεονέκτημα. Χρειάζεται όμως μια άλλη ματιά που χωρίς να επηρεάζει την πολιτιστική μας διαφορά θα δώσει κοινές απαντήσεις στους τομείς της οπτικοακουστικής βιομηχανίας, στη μουσική, στη γλώσσα, στον κινηματογράφο, και στις άλλες μορφές της καλλιτεχνικής έκφρασης. Η ΕΕ αν και μπορεί να υλοποιήσει μεγάλες πολιτιστικές πολιτικές εντούτοις παραμένει διστακτική. Ποιος είναι ο Υπουργός Πολιτισμού της ΕΕ;

Είναι σαφές ότι χρειάζεται όραμα, σχέδιο και κυρίως πρόσωπα που να είναι σε θέση να εμπνεύσουν, να κινητοποιούν τις δυνάμεις του πολιτισμού. Η ΕΕ στα ιδρυτικά της κείμενα και αρχές υπάρχει ο σεβασμός στη διαφορετικότητα. Οι διακηρύξεις δεν έλυσαν τα προβλήματα όπως τα κατά καιρούς επεισόδια στη Γαλλία βεβαιώνουν. Γι'

αυτό χρειάζεται μια πιο γενναία προσπάθεια για μια πολιτιστική πρόταση στην εποχή της παγκοσμιοποίησης. Η UNESCO κάλυψε το ιδεολογικό πλαίσιο. Η ΕΕ μπορεί τις περισσότερες δράσεις.

Πολιτική για τον πολιτισμό.

Ο πρόεδρος Χριστόφιας διόρισε «Ομάδα Μελέτης» η οποία θα παρουσιάσει το οργανόγραμμά της γύρω από τη δημιουργία της «**Ενιαία Αρχή Πολιτισμού**» (ΕΑΠ). Δεν είμαι βέβαιος ότι το ζήτημα του πολιτισμού μπορεί να πάρει φόρα με τη δημιουργία της ΕΑΠ. Πρώτο, γιατί δύσκολα θα αποκτήσει τις υποδομές και προϋπολογισμό ώστε να κατευθύνει το πολιτιστικό παιχνίδι. Δεύτερο, γιατί θα μπλέξει με τη δημόσια υπηρεσία του πολιτισμού η οποία συνήθως δεν θέλει μη ιεραρχικά καπελώματα. Τρίτο, γιατί οι Πολιτιστικές Υπηρεσίες στο Υπουργείο Παιδείας διαθέτουν υποδομές, προϋπολογισμό και προσωπικό.

Εκτιμώ ότι καλύτερη λύση θα είναι η αναδιάρθρωση του Υπουργείου Παιδείας ώστε να επιτευχθεί αναδόμηση των «Πολιτιστικών Υπηρεσιών» του Υπουργείου Παιδείας. Ασφαλώς με άλλη ονομασία (επιτέλους, ο πολιτισμός δεν είναι υπηρεσίες...), με διευρυμένη αποστολή (υιοθετώντας αρκετά ενδιαφέροντα που φιλοδοξεί να πετύχει η ΕΑΠ), με νέο προσωπικό, με θέση πολιτικού διορισμού για τον επικεφαλής (λ.χ. σε βαθμό «Γενικού Γραμματέα της Διεύθυνσης Πολιτισμού»), αντίστοιχο του Γενικού Διευθυντή του Υπουργείου Παιδείας. Το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού είναι σε καλύτερη θέση να οργανώσει τις υποδομές, να ενώσει και να διαφοροποιήσει τις πολιτιστικές δράσεις κατά αντίστοιχο τρόπο στους κοινούς στόχους που περιλαμβάνει η παιδεία και ο πολιτισμός. Παγιωμένες δημοσιονομικές συνήθειες εμποδίζουν συχνά κάθε πρωτοβουλία. Ωστόσο, οι λύσεις έχουν περισσότερες πιθανότητες να προκύψουν μέσα από τα υπαρκτά σχήματα παρά μέσα από καινούρια οργανογράμματα που θα έχουν περιορισμένα μέσα πίεσης ή δυνατότητες εξέλιξης.